

FƏDAKARLIQ

Mən dəftərçədə nəse yazırdım ki, birdən Marinanın səsinə eşitdim: "Alya, Alya tez bura gəl!" Yanına qaçdım və mətbəx əksisinin üstündə islanmış soxulcan olduğunu gördüm. Mənsə hər şeydən çox soxulcandan qorxuram. O dedi: "Alya əgər mənə sevirənsə, sən bu soxulcanı burdan rəddə eləməli-sən". Mən dedim: "Axı mən sizi ürək-dən sevirəm!" Marinasa dedi: "Bunu əməldə sübut et!" Soxulcana baxa-baxa qalmışam. Düşünürəm ki, götürüm, ya götürməyim. Birdən gözüme onun yaş quyruğu sataşdı. Deyirəm: "Marina, olarmı mən onun quyruğundan yapışım?" O cavab verir: "Harasından istəsən tut, götür! Əgər sən onu götürə bilsən, qəhrəman olarsan! Və sonra mən sənə bir şey deyəcəm".

Əvvəlcə mən heç cürə ürəklənə bilmirdim. Lakin sonra quyruğundan yapışib yuxarı qaldırdım. Marina dedi: "Aferin! Bax belə! Onu bura - masanın üstünə qoy. Birçə mənim üstümə salma ha!" (Çünki Marina özü də soxulcandan qorxurdu.) Onu masaya qoydum və dedim: "İndi sizi həqiqətən sevdiiyə inandırınmı?" Mariya: "Hə, indi daha bilirəm. Alya bu, soxulcan deyildi. Siyənək balığının içi idi. Bu, səninçün sı-

KƏNDƏ

Marina mənə kəndə, südcü Dunya ilə göndərməyi qərara aldı. Özü isə ora sonradan gələcəkti.

Biz Dunya ilə yük vaqonunda gedirdik. Bəzi stansiyalar arasındakı məsafə çox uzun olurdu. Kozlova kəndinə çatanaq biz meşə ilə beş verst yol getdik. Qabaqda qızlar və qarılar gedirdi. Onlar bütün yolu elə bir-birlərini səsləyib nəse danışdılar. Tezliklə biz düzənliyə çıxdıq və artıq qızılı rəngli çovdarlıqlar görünməyə başladı. Hamı mənə diqqət edirdi: "Bu kimin qızıdır?" Dunya isə fəxrle: "Bu xanım Moskvadandır. Yazır, oxuyur." Hansisa oğlan dedi: "İfrit! Biz onu işlə-

- Pis deyiləm.
- Sən bəs niyə gündəliyindən səhi-fələri cırırdın?
- Şəkil çəkmək üçün!
- Çox pis hərəkətdir!
Bir az keçəndən sonra ürəyi yumşaldı və Dunyanın kobud əri haqqında danışdıqlarına qulaq asmağa başladı.

Səhər yeməyi çox tənənəli idi çünki "xanım" gəlmişdi. Onlar Marinanı bu cür adlandırdılar. Hamı onun könlünü xoş tutmaq üçün gözəl sözlər deyir, şəkər təklif edirdilər. Sonra Marinayla sobanın yanında oturdum. Samovarin və döşəmənin necə tərtəmiz silinməsinə nəzər yetirdik.

Sonra günəbaxan və kəndəlaşar olan çox gözəl kiçik bağçada göy rənglə rənglənmiş masanın ətrafında oturdum. Marina fındıq qırır, mənə, Dunyanın uşaqlarına - Vasya və Anyutaya verirdi. Sonra biz kitab oxuyurduq. Marina Fransa inqilabı haqqında, mən isə "Xristian uşaqlar" adlı kitabı oxuyurdum. İkinci, üçüncü gün də beləcə keçdi. Marina bu günləri çox çətinliklə ötürdü.

Nəhayət, yola düşmək zamanı yetişdi. Gecə az yatmışdım, yuxulu idim. Dunya mənə oyatdı. Demək olar ki, hamı səssə ayıldı, hətta evin gecələr çox rahat yatan sahibi də. Xoruz banı səhərin açılmasını "bildirdi". Mənə üst-üstə iki paltar və palto geyindirildilər. Dunyanın böyük oğlu Seryoja ilə birlikdə getdik.

Evdən təzəcə çıxmışdıq. Heç yarım verst yol getməmişdi ki, mən diziməcan

Onlar - qəribə "xanım" və qəribə südcü dostlaşdılar. Bu dostluq iki ananın dostluğu idi. Demək olar ki, sözə ehtiyac olmadan bir-birlərini anlayırdılar. Marinada biz ikimiz, Dunyada isə üç oğlan və iki qız idi. Marina həmişə bizim əşyalarımızdan Dunyaya nəse verirdi. Dunya da bizi əzik kartof kökələrinə qonaq edir, İrənaya isə elə hey soyutma yumurta yedizdirirdi.

Dunyanın cizgiləri ciddi olsa da, üz ifadəsi mehriban idi. Elə bil azca heyrlənmiş və günahkar kimi baxışları vardı. Neçə yaş olardı? - bilmirəm. Ana simasında yaş əlamətləri görünür.

Bir dəfə Dunya bizə tək gəlmədi. Qonur rəngli köynəyinin ucundan Vasya yapışmışdı. Vasya onun oğullarından ən kiçiyi və mənimlə yaşayır. "Xanım, onu Moskvanı görmək üçün gətirmişəm. Elə həmişə Moskvanı xəyallarında canlandırır ki, görəsən, necədir!" Marina soruşdu: "Necədir Moskva, bəyəndinmi?" O, çarıqlarından gözünü çəkməyərək susurdu. Yavaş-yavaş açılışmağa, hərdən bir-iki kəlmə söz deməyə sonra mətbəxdə Samovarin yanında çay içərkən başladı. Samovarsa sadə samovar deyildi. O gündən ki Marina onun içində darı demləməyə cəhd etdi, ağzı tutuldu. Suyu yuxarısından götürməli olurdu.

Çay içəndən sonra Vasya ləms olaraq, mürgüləməyə başladı. Marina Dunyaya dedi ki, onu yatağına salsın. Metal çarpayının üstündə yaylı (prujinli) döşək vardı. Oğlan yumulan gözlerini güc-bəla ilə açdı. Gözlərində təcüb və sevinc göründü, dedi: "Birinci dəfədir ki, yaylı döşəkdə yatıram!" Marina dedi: "Dunya, qoy bizdə qalsın. Ona Moskvanı göstərərəm..." Vasya bizdə qaldı.

Marina mənim ayaqçığıma ona geyindirib Kremlə, Zoologiya bağına aparır, hər şeyi səbirlə izah edib, danışdı.

Necə ki bir vaxtlar mən sirkdə lazım olan yerə yox, başqa yerə baxırdım, Vasya da elə o cür lazım olmayan yerlərə baxırdı. Zoologiya bağında onu ən çox barmaqlığa alınmış ağaclar təəccübləndirdi. "Buna bax, ağacları da qəfəsə salıblar... qəribədir!" Evdə Vasyanı kitablar, oyuncaqlar və öz qeyri-adiyyətlə başını qataraq susdururdum. Necə olsa da axı mən savadlı və şəhərli idim! Amma Vasya gəndə bütün oyuncaqlarımı ona vermişdim. O ki qaldı mənim paytaxt şəhərindən olduğumun gözəlliyinə, Kozlova kəndində keçən bir neçə gün, hətta bir neçə saat da bəs etdi ki, kənddə mənəndən fərsətsiz və kütbeyin heç kimin olmadığını sübut etsin.

Məni aparmağa gələn Marina Dunyagildə qalmadı. Ətrafda hamı işləyib zəhmət çəkərkən, o dincələ bilməzdi. Heç kəndlilər kimi işləməyi də bacarmırdı. Kəndlilərin "patriarxal məişəti" onu dəhşətə gətirir və hiddətləndirirdi. Nə günəşin doğuşu və qürubunun gözəlliyi ilə təbiəti, nə çay kənarında oxunan nəğmələr, nə ikonalar altında sərilmiş tikməli dəsmallar onu cəzb etmirdi.

Dunya kimi bir sadə qadın - həyatımızda yaşayan çəkməçi Qranskinin həyat yoldaşı da Marinaya xoş münasibətdə idi. Və Marina onun ürəyincə idi.

Qranskilərin çox balaca, tərtəmiz mənzili vardı. Otaqlardan birində həmişə çəkməçinin çəkicinin taqqıltısı eşidilirdi. Hərdən bu çəkməçi içkilə də olurdu. Onda ailesi - yoldaşı və üç uşağı bir yerə qısıllaq ora-bura baxıb pıçıldayırdılar.

Evlərinə nə vaxt girsən, girişmə mətbəxdən idi, uzun mis kranın yanında oturub hərdən bir su damcılarını yalayan pişiyi və çəkməçi yoldaşının ev işləri gördüyünü - paltar yuduğunu, tikdiyini, yırtığı etdiyini görürdün.

Bax elə bu həmin qadın - Dunya kimi balaca, gözəgörünməz qadın arxa girişdən bizə qaçıb gəlirdi. Dəsmalın altından bir neçə kartof və sıyıq olan kasanı çıxarıb Marinaya uzadaraq deyirdi: "Yeyin, nuş olsun! Təşəkkürə ehtiyac yoxdur!" Bir də ki kiçik, xəstə qızını kəndə nənəsigilə göndərəndə onun ərzaq kartını bizə verirdi.

Ümumiyyətlə, çətin illərdə Marinaya ancaq qadınlar kömək ediblər. Kişilərinə bu heç ağıllarına belə gəlməmişdi. Ya da ki çox nadir hallarda!

(Ardı var)

Rus dilindən tərcümə edən:
Xanım AYDIN

■ Efron ARIADNA

30 iyul 2016

WWW.KASPI.AZ

MƏNİM ANAM - MARİNA SVETAYEVA

naq oldu". Mən incikli halda dedim: "Marina, mən də sizi həqiqəti söyləyəcəyəm. Soxulcana əl vurmamaqdan ötürü mən, hətta sizə nifrət etdiyimi belə deməyə hazır idim".

MAY 1919-CU İL

"Soxulcanla" bağlı hadisədə "Piyalə" balladasını yaradan Fridrix Şiller (əsərin müəllifi) və Vasili Andreyeviç Jukovski (əsərin tərcüməçisi) günahkar idi. "Kim - məşhur cəngavərmi, yoxsa sadə dəmir geyimli döyüşçümü tullanacaq yuxarıdan bu uçuruma?" - mətbəxdə o baş-bu baş var-gəl edə-ədə, dərs saatını uzatmaq məqsədilə ifadəli şəkildə təkrarlayırdım. Qiraətimə elə aludə olmuşdum ki, özümü poemanın obrazlarından biri, daha doğrusu, ucuruma atılan gənc kimi hiss edirdim.

- "Necə də gözəl şeirlərdir, Marina! Hər birində qəhrəmanlıq var. Oradakı şahzadə qız da elə sizə bənzəyir. Əgər qızıl piyaləni dənizin dibinə atan şah Sizin atanız olsaydı..." Marina cavab verdi: "Onda o sənin baban olardı!" "Yox, baba lazım deyil. Əgər o sizin atanız olsaydı, mən də həmin pəj (orta əsrlərdə saraylarda xidmət edən zadəgan naslindən oğlan) olardım. Və mən də... mən də..." Təpədən-dırnağa mənə süzərək "bunu bacaracağına inanmıram" söylədi. "Birincisi sən sudan qorxursan... Həm də təkçə su olsaydı nə vardı ki! Axı bundan başqa orda dəniz əjdahaları da var. Yadındadır?" (Necə unutmaq olar bunu: yuza-yaqı qorxunc bir bədhəybət duman-dan çıxaraq üstünə gəlir və tutmaq istəyir...) Yüz selikli, sürüşkən ayaq! Dəhşət və iyrənc!) Bayaqqı əzmkarlıq, lakin ürəyimdə xəlif bir qorxu hissə ilə israr etdim: "Yenə də tullanardım!" "Bilirsənmi, əgər mən həmin şahzadə qız olsaydım, heç kimə ürəyi istəyəndə dənizə tullanmağa icazə verməzdim. Sevgi tullanmaqla yox, yaşanmış hər bir gün və edilmiş bir hər bir əməllə sübuta yetirilir. Ondansa gəl otur və yazını yaz!" Mən oturdum, etdiyim "fə-dakarlığın" fərqi nə varmadan belə yazımı yazdım. Marina bəyanatları ancaq əməllə təsdiq olunandan sonra qəbul edirdi.

məyə məcbur edirik!" "Eləmi?" - Dunya dedi. Uzaq yaxınlarda artıq Kozlova kəndinin təcükələri, çəpərləri, evləri görünməyə başladı.

Biz daxmaya girdik. Mən onu bu cür təsəvvür etmirdim. O, çox balaca, yana əyilmiş, üstü samanla örtülmüş, yarı-çuq daxma idi. Pəncərələri də balaca və əyri idi. İçerisində ancaq bir otaq, otaqda da bir rus sobası və skamyalar var idi.

Dunyanın əri və beş uşağı vardı. Əri saqqalı, kobud kişi idi. Dunyayla da, uşaqları ilə də sərt davranırdı. Bir dəfə Dunyanı döyməyə başladı və başını sobaya vurmaq istədi. Mən möhkəm qışqırdım və köynəyindən yapışdım. O, mənə itələdi və çıxıb getdi. Gecələr o, bərk xoruldayırdı.

Dunya bizə kartof yedizdirirdi. Hər kəs kartofunu özü soyur və duzlayırdı. Şorba olanda isə hamımız bir böyük kassadan taxta qaşıqlarımızla yeyirdik. Qaşığıqlar çox narahat və yöndəmsiz olduğu üçün, mən əvvəl-əvvəl yeyəndə yeməyi üstümə dağıdırdım.

Bu yaxınlarda xırmanda oldum. Məni saman dərzinin üstünə otuzdurdular. Özləri isə işləməyə başladılar. Böyük diqqətlə onlara tamaşa edirdim. Onların zənciri qamçıya bənzəyirdi. Birçə sonluqlarına taxta bağlamışdılar. Qida əldə etmək üçün onlar kiçik sünbül dərzilərini çırpmağa başladılar. Çörək və buğda bax bu cür alınır.

Hərdən bir meşəyə göbəkək yığmağa gedirdik. Mən heç nə tapa bilmirdim. Çünki elə yan-yörəmdəki gözəlliyin seyrinə dalırdım.

Mənim kənddə tək qalmağımın sonuncu günündə kəndin üstündən aya-bənzer soyuq, bəzəkli, gözəl, boz bulud keçdi. Gecə oyandım və qəndilin yandığını gördüm. "Sabah bayramdır" düşü-nüb yuxuya getdim.

Səhər tezdən yuxudan oyandım. Dunya sobanı qalayırı. O biri küncə baxdım. Marinanın gündən yanmış boynunu, buruq saçlarını gördüm. Skamyada balaca çamadani və geyimi, yerdə iki siqaret kötüyü var idi.

Dunya indicə getdi. Marina ayağa qalxdı, qəzəbli şir kimi buruq saçlarını açıb kürəyinə atdı. Mən sakitcə onu öpdüm.

Marina sakit səslə dedi:
- Salam Aleçka. Necəsən?

olan gölməçəyə yığıldım və ağlamağa başladım. Sonra çox təhlükələrlə dolu uzun bir yol qət etdik. Gölməçələr, arxlar və zülmət qaranlıq. Seryoja qabaqda, Marina axırda, mən isə ortada gedirdim. Arada keçilməz bataqlıqlar da çıxırdı qarşımıza. Lakin Seryoja hər dəfəsində dar ciğirlar tapırdı. Həmin ciğirlarla biz növbə ilə keçirdik. Xırmandan keçəndə bizi sanki yerdən ayrılan, parabənzər bir səhər dumanı bürüdü. Səma hələ qəhvəyi rəngə çalırdı. Amma gözəl bir mənzərənin görünəcəyini gözleməkdə idik.

Tezliklə stansiyaya yaxınlaşdıq. Bir neçə cərgə "ağa" bürülmüş şam ağacları vardı. Onların üstündə tünd və parlaq qırmızı bir xətt uzanırdı. Bəzə elə bostanların yanıyla gedirdik. Stansiyaya lap yaxınlaşanda mən başımı qaldırıb səmaya baxdım. Çox hissəsi qırmızı, göy və boz xətlərlə örtülmüşdü. Birdən heç səbəbini özüm də bilmədən möhkəm ağladım. Marina dedi: "Niyə ağlayırsan? Ondansa səmanı seyr et!" Mən pərt oldum. Soyuc səhər səfəqi üzümü bürüdü.

Yanımdan elə hey yük qatarları keçirdi. Axırıncıdan əvvəlki qatar çar gerbləri və nişanları olan çar avtomobilləri ilə yüklənmişdi. Onlar hədsiz gözəl idi. Kəpotlarında və qapılarında gerb vardı.

Tezliklə səmişinlər üçün nəzərdə tutulmuş birinci qatar gəldi. Biz onun dayanmağını xeyli gözlədik. Lakin gözləyə-nə kimi bütün adamlar artıq qatara soxulmuşdular. Və biz heç cürə keçə bilməzdik. Biz sonrakı qatara minə bildik.

AVGUST 1919-CU İL

Südcü Dunya bizə əlində bidon, kürəyində torba lap əvvəllərdən həmişə gəlirdi. 1919-1920-ci illərin ağır qışından sonra isə tamamilə yox çıxdı. Biz heç bilmədik ki, onun aqibəti necə oldu.

Həmin qışı mənim kiçik bacım İrina da dünyasını dəyişdi. İrina bizim südçənimiz idi. İri alınlı, parlaq buruq saçları, boz rəngli gözleri olan qız idi. O, həmişə "Mayena, Mayenam mənim" (Marinam mənim) deyib mahnı oxuyardı. Və ölümü ilə onu qidalandıran süd şirnağının da quruması sanki çox təbii göründü bizə.

Dunyanın bizə mütəmadi gelişlərində gətirdiyi çox qiymətli südü başqa kəndlilər kimi əşyalara yox, dəyəri olmayan kağız minlə, milyonlara dəyişməsi, onu Marina ilə xeyli doğmalaşdırmışdı.